

Rozšíření v ČR: Poddruh s charakteristickým reliktním rozšířením vázaným převážně na hluboké říční kaňony; v Čechách hlavně na stř. Ohři, stř. a dol. Berounce, stř. a dol. Vltavě, dol. Otavě (zde někdy i druhotně), dol. Lužnici, stř. a dol. Sázavě a na Labi v oblasti Českého středohoří; na Moravě zejména na stř. Dyji, dol. Jihlavě a dol. Oslavě. Výskyty mimo říční údolí (České středohoří, Pražská plošina, Pavlovské kopce, Moravský kras) jsou méně časté. Těžiště rozšíření v kolinním a suprakolinním stupni, v submontánním vzácně (min.: Praha, Vyšehrad, ca 220 m; max.: Hora u Medvědice, ca 680 m; Čenkovská pila j. od Rejštejna, ca 720 m). Územím ČR probíhá část s. a sz. areálové hranice druhu. § — Mapy: ŠMARD A XM 1963: map. 11 (Morava); SLÁVÍK 1971: 68; SLÁVÍK FKS 1990: 113.

T: 1. Doup. pah., 3. Podkruš. pán. (Krupka, druhotně), 4. Loun. - lab. střed., 7c. Slán. tab. (Slánská hora u Slaného, druhotný výskyt?), 8. Čes. kras, 9. Dol. Povlt., 10b. Praž. kotl. (Vyšehrad), 15. Vých. Pol. (mezi Bohdančí a Neratovem, druhotně), 16. Znoj.-brn. pah. (více lokalit; les Zlobice u Kuřimi druhotně), 17b. Pavl. kop., 20a. Bučov. pah. (Vítovice

u Rousínova, druhotně). — M: 28d. Touž. vrch. (Šemická skála u Sedlečka), 28f. Svojš. pah. (na Mži u Hracholusk), 29. Doup. vrchy, 31a. Plz. pah. vl. (na Radbuze mezi Holýšovem a Hradcem; na soutoku Mže a Úslavy), 32. Křivokl., 37a. Hor. Poot., 37h. Prach. Předšum. (Kratušín na Blanicích), 37l. Českokr. Předšum., 40b. Purkar. kaň., 41. Stř. Povlt., 52. Ral.-bez. tab. (vrch Ralsko), 68. Mor. podh. Vysoč. (mezi Bítovem a Znojmem; Rudlice; na stř. Jihlavě a dol. Oslavě; Borač), 70. Mor. kras, 76a. Mor. brána vl. (Odry, druhotně).

Celkové rozšíření: Do detailů není známo, s jistotou Francký Jura, saské údolí Labe, ČSFR, Polsko (Pieniny), Rakousko, Maďarsko, pravděpodobně i Východní Karpaty, uváděna i z Balkánského poloostrova.

Význam: Poměrně často pěstovaná v zahradách a parcích jako ozdobná trvalka a zejména jako skalnička. Občas zplaňuje. V kultuře jsou jednak rostliny přenesené z volné přírody, jednak některé kultivary, především cv. Citrina (květy světle citronové žluté), cv. Plena (květy zlatožluté, plné), cv. Variegata (listy žlutobílé lemované), cv. Compacta (rostliny nízkého a hustého vzrůstu), popř. rostliny spojující znaky několika kultivarů (např. cv. Compacta Plena).

26. *Alyssum* L. — tařinka *)

Alyssum LINNAEUS Sp. Pl. 650, 1753.

Lit.: BAUMGARTNER J. (1907–1911): Die ausdauernden Arten der Sektio Eualyssum aus der Gattung Alyssum. Jber. Landes-Lehrersemin. Wiener-Neustadt 34: 1–35, 1907; 35: 1–58, 1908; 36: 1–38, 1909; Jber. Landes-Lehrerseminar. Baden bei Wien 48: 1–18, 1911. — NYÁRÁDY E. I. (1927–1929): Studiu preliminar asupra unor specii de Alyssum din secția Odontarrhena. Bul. Grăd. Bot. Muz. Bot. Univ. Cluj 7: 3–51 et 65–160, 1927; 8: 152–156, 1928 et 9: 1–68, 1929. — ČERNOHORSKÝ Z. (1947): Semena českých tařic. Sborn. Čs. Akad. Zeměd. 1946/19: 162–170. — NYÁRÁDY E. I. (1949): Synopsis specierum, variationum et formarum sectionis Odontarrhena generis Alyssum. Anal. Acad. R. P. R. București, sect. sci. geol., geogr., biol., ser. A, 1/3: 1–130. — SKALICKÝ V. (1951): Tařice zední (*Alyssum murale* W. K.) v Čechách. Čs. Bot. Listy 4: 27–29. — DUDLEY T. R. (1964): Studies in Alyssum: Near Eastern representatives and their allies, I. J. Arnold Arbor. 45: 57–100. — DUDLEY T. R. (1964): Synopsis of the genus Alyssum. J. Arnold Arbor. 45: 358–373. — DUDLEY T. R. (1966): Ornamental Madworts (*Alyssum*) and the correct name of the Goldentuft *Alyssum*. Arnoldia 26: 33–45. — SMEJKAL M. (1973): Československé druhy a poddruhy rodu *Alyssum* L. Zpr. Čs. Bot. Společ. 8: 1–7. — SMEJKAL M. (1987): Které „tařice“ se u nás pěstují? Živa 35 (=73): 4–7.

Jednoleté až vytrvalé byliny s $\pm$ hustým oděním z hvězdovitých popř. také jednoduchých a 2–5ramenných chlupů. Báze lodyh bez zbytků listových řapíků. Přízemní růžice řídké, jejich listy nanejvýš 2,5 (–3,0) cm dl. nebo růžice chybějí. Všechny listy celokrajné, přisedlé nebo řapíkaté, řapíky oblé nebo $\pm$ zploštělé, ale nikdy žlábkovité; myrosinové buňky ve velmi malém množství, v mezofylu. Květy v hroznech, řidčeji ve složených chocholících; poupata v obrysu podlouhlá nebo eliptická; kališní lístky za květu přímé (kalich krátce válcovitý), po odkvětu opadavé, zřídka vytrvalé; korunní lístky žluté, někdy po odkvětu blednoucí; nitky tyčinek po jedné nebo po obou stranách křídlaté nebo zoubkaté, zřídka bez křídel a zoubků; nektaria po jednom na obou stranách vnějších tyčinek. Plod širokopřehrádečná, v obrysu $\pm$ obvejčitá až okrouhlá šešulka; obě chlopně nebo jen jedna ve stř. části mírně vypouklé, řidčeji ploché, většinou hvězdovitě chlupaté, zřídka lysé; čnělka zřetelná, blizna paličkovitá; pouzdra šešulek 1–2semená. Semena plochá $\pm$ křídlatá, osemení po navlhčení často slizovité; klíček bokokořený. — Asi 190 druhů v Evropě, Asii a Severní Americe (těžiště rozšíření v Malé Asii a na Blízkém východě); několik druhů druhotně v Jižní Americe a v Austrálii. — Entomogam. Autogam. Anemochor. Antropochor.

1a Květy ve složených chocholících; pouzdra šešulek jednosemená; chlopně šešulek ploché, nevypouklé (ale často vlnovitě zprohýbané), křídlatý lem semen 0,4–0,8 (–1,0) mm šir.; zbarvení listů na líci a rubu zřetelně odlišné. 4. *A. murale*

*) Zpracoval M. Smejkal

- b Květy v jednoduchých hroznech; pouzdra šesulek dvousemenná; chlopně šesulek $\pm$ vypouklé; křídlatý lem semen nanejvýš 0,5 mm šir.; zbarvení listů na líci a rubu $\pm$ stejné. 2
- 2a Semeník lysý, šesulky úplně lysé a lesklé; semena včetně blanitého lemu 1,0–1,3 (–1,5) mm dl. **A. desertorum** (viz Poznámku 1)
- b Semeník i šesulky pokryté hvězdovitými, popř. i jednoduchými a dvouramennými chlupy; semena včetně blanitého lemu (1,3–) 1,5–2,5 mm dl. 3
- 3a Kališní lístky po odkvětu neopadavé, zůstávají zachované i na zralých šesulkách a teprve na starých rostlinách opadávají; čnělka šesulky 0,3–0,5 (–0,6) mm dl.; nitky všech tyčinek bez postranních křídel a zoubků **1. A. alyssoides**
- b Kališní lístky po odkvětu opadavé a ani na mladých šesulkách nezachované; čnělka šesulky 0,5–3,5 mm dl.; nitky alespoň některých tyčinek s postranními křídly nebo zoubky 4
- 4a Korunní lístky světle nebo sytě žluté, po odkvětu neblednoucí; prašníky 0,6–0,8 (–1,0) mm dl.; hvězdovité chlupy na chlopních šesulek převážně s více než 10 rameny 5
- b Korunní lístky světle žluté, po odkvětu nápadně blednoucí a potom $\pm$ bílé; prašníky 0,2–0,4 (–0,5) mm dl.; hvězdovité chlupy na chlopních šesulek (4–) 5–8ramenné 6
- 5a Rostliny vytrvalé, 5–25 (–30) cm vys.; čnělka šesulky jen v dol. 1/5–1/3 (–1/2) hvězdovitě chlupatá; květní a plodní stopky 4–6 (–8) mm dl., všechny jejich hvězdovité chlupy více než 10ramenné, $\pm$ přitisklé, řidčeji ramena chlupů $\pm$ odstálá, ale vždy kratší než průměr květních stopek **3. A. montanum**
- b Rostliny jednoleté nebo ozimé, (20–) 25–60 (–70) cm vys.; čnělka šesulky po celé nebo téměř celé délce hvězdovitě chlupatá; květní a plodní stopky 7–15 (–20) mm dl., jejich hvězdovité chlupy jednak více než 10ramenné, $\pm$ přitisklé, jednak (2–) 3–5ramenné, ramena těchto chlupů šikmo vzhůru odstálá, alespoň některá zřetelně delší než průměr květních stopek **2. A. rostratum**
- 6a Odění šesulek složené jen z $\pm$ přitisklých hvězdovitých chlupů o 6–8 ramenech; čnělka šesulky po celé délce hvězdovitě chlupatá; nitky kratších tyčinek 1,5–2,0 mm dl., jejich křídlovité přívěsky zděli 1/2 nitek **A. simplex** (viz Poznámku 2)
- b Odění šesulek složené jednak z $\pm$ přitisklých hvězdovitých chlupů o (4–) 5–6 ramenech, jednak z $\pm$ odstálých, jednoduchých nebo dvouramenných tlustých chlupů, které vyrůstají na bradavkách; čnělka šesulky lysá; nitky kratších tyčinek 2–3 mm dl., jejich křídlovité přívěsky alespoň zděli 3/4 nitek 7
- 7a Šesulky 3,0–5,5 mm šir.; chlupy vyrůstající na bradavkách jejich chlopní vesměs dvouramenné, 0,4–0,6 (–1,0) mm dl., bradavky velmi malé, mnohem užší než 0,1 mm; čnělka 0,5–1,0 mm dl.; korunní lístky k bázi pozvolna zúžené, nad nehtem nezaškrčené **A. strigosum** (viz Poznámku 2)
- b Šesulky 5–6 (–7) mm šir.; chlupy vyrůstající na bradavkách jejich chlopní jednoduché nebo dvouramenné, (1,0–) 1,3–3,0 mm dl., bradavky velké, 0,1–0,3 mm šir.; čnělka 1,2–2,5 mm dl.; korunní lístky nad nehtem $\pm$ zaškrčené **A. hirsutum** (viz Poznámku 2)

Sect. 1. *Psilonema* (C. A. MEYER) HOOKER fil.

Květenství jednoduchý hrozen; kališní lístky po odkvětu neopadavé; nitky tyčinek bez křídel a zoubků; pouzdra šesulek dvousemenná.

1. *Alyssum alyssoides* (L.) L. – tařinka kališní
Tab. 34/2

Alyssum alyssoides (LINNAEUS) LINNAEUS Syst. Natur., ed. 10, 2: 1130, 1759. – Syn.: *Clypeola alyssoides* L. Sp. Pl. 652. 1753. – *Alyssum calycinum* L. Sp. Pl., ed. 2, 908, 1763, nom. illeg. – *Psilonema calycinum* (L.) C. A. MEYER Bull. Acad. Imp. Sci. St.-Petersbourg 7: 132, 1840.

Exsikáty: PETRAK Fl. Bohem. Morav. Exs., no 346. – Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 735, 736. – Extra fines:

Fl. Exs. Bavar., no 781 a, b. – Herb. Fl. Ross., no 555. – Fl. Rom. Exs., no 651a, b, c. – Herb. Fl. Reipubl. Ucrain., no 65. – SENNEN Pl. Esp. 1925, no 5454.

Jednoleté, řidčeji ozimé nebo krátce vytrvalé, šedavě zelené byliny s tenkým hlavním kořenem, celé $\pm$ hustě pokryté přitisklými hvězdovitými chlupy. Lodyhy (5–) 10–30 (–40) cm vys., přímé nebo na bázi vystoupavé, jednoduché nebo od báze větvené. Dolní listy úzce obvejčité až obkopi-naté, hor. podobné, ale většinou užší a delší. Květenství poměrně krátké, za plodu $\pm$ prodloužené (řidčeji květenství i plodenství $\pm$ strboulovitě sta-žená); květní a plodní stopky 2–5 mm dl.; kališní

lístky kopinaté, 2,0–2,5 mm dl., po odkvětu neopadavé a také na zralých šeslulkách vytrvávající, a teprve na starších rostlinách opadávající, kromě hvězdovitých chlupů pokryté v hor. polovině též dlouhými jednoduchými nebo chudě větvenými chlupy; korunní lístky úzce obvejčité, na vrcholu mělce vykrojené, (2,5–) 3,0–4,0 mm dl., při rozkvětu světle žluté, záhy blednoucí a potom špinavě bílé; všechny tyčinky bez křídel a zoubků. Plodní stopky přímo odstálé; šeslulky ± okrouhlé, 3,0–4,0 (–4,5) mm dl. a šir., přitiskle hvězdovitě chlupaté a teprve za plné zralosti ± olysávající; chlopně uprostřed vypouklé, na okraji ploché; čnělka 0,3–0,5 (–0,6) mm dl., v dol. 1/2–2/3 řídce hvězdovitě chlupatá. Semena (1,3–) 1,5–2,0 mm dl., vejcovitá, úzce blanitě křídlatá. V–VIII (–IX). Tf.

2n = 32 (ČR: 8. Čes. kras, 41. Stř. Povlt.)

Variabilita: Proměnlivost druhu je poměrně velká, ale po taxonomické stránce málo významná. Dvouleté nebo krátce vytrvalé rostliny označovala starší literatura jako var. *perdurans* ULLEPITSCH. Nízké rostliny vyznačující se jednoduchými lodyhami a především značně zkrácenými, skoro strboulovitými a chudokvětými hrozny byly popsány jako f. *deserticolum* PODP. Představují však jen ekomorfózu extrémně chudých stanovišť a nelze je ztotožňovat s podobnou var. *depressum* (SCHUR) DUDLEY [syn.: *Alyssum conglobatum* FIL. et JAV.; *A. alyssoides* subsp. *conglobatum* (FIL. et JAV.) SOO], která je známá z Maďarska, Rumunska, Bulharska, Řecka a Kréty, ale na území ČR se nevyskytuje.

Ekologie a cenologie: Travnaté výslunné stráně, okraje cest, úbočí úvozů, polní meze, rumiště, řídkěji na polích, ve vinicích, na železničních náspech, v lomech, na skalách a zdech. Většinou na silně vysychavých, živinami poměrně chudých, bazických, slabě humózních, skalnatých, kamenitých, písčitých a sprašových půdách. Těžiště výskytu v suchomilných, erozí a mechanickými zásahy často rozvolněných popř. antropickými vlivy ± narušených společenstvech svazu *Alyssoidis-Sedion albi* (diagnostický druh svazu a jeho asociace *Alyssoidis-Sedetum albi* OBERDORFER et T. MÜLLER 1961) a svazu *Festucion valesiacae*. Poměrně často také v antropogenních teplomilných společenstvech jednoletých trav svazu *Bromo-Hordeion murini* (diagnostický druh).

Rozšíření v ČR: V termofytiku a v níže položených oblastech mezofytika dosti hojně, ve vyšších polohách mezofytika s výjimkou vápnitých podkladů (na nichž je lokálně častější) roztroušeně až vzácně, popř. chybí; v oreofytiku velmi vzácně. Planární až suprakolinní stupeň, v submontánním roztroušeně až vzácně a často jen přechodně (max.: Studnice u Nového Města na

Moravě, ca 780 m). — Mapy: SLAVÍK FKS 1990: 114.

T: ve všech fyt. o. — M: s kolísající četností výskytu téměř v celé oblasti, poměrně řídkěji až vz. ve fyt. o. 24. Hor. Poohří, 27. Tachov. bráz., 43. Votic. vrch., 53. Podješ., 58. Sud. mezih. (Bobr; Žacléř: Svoboda nad Úpou), 67. Českomor. vrch., 71. Draž. vrch., 75. Jes. podh. [chybí ve fyt. o. 22. Halštr. vrch., 23. Smrč., 26. Čes. les a pravděpodobně i 47. Šluk. pah., 50. Luž. hory.] — O: 87. Brdy (roztr. v nižších polohách), 91. Žďár. vrchy (Studnice u Nového Města na Moravě), 93c. Rých. (Horní Maršov).

Celkové rozšíření: Evropa (na severu do stř. části Skandinávie, na východě do Povolží), Asie (na východ do Indie), s. Afrika. Zdomácnělá v Severní Americe, zavlékána zřídka do Jižní Ameriky. — Mapy: MEUSEL et al. 1965: 183.

Sect. 2. *Alyssum*

Květenství jednoduchý hrozen; kališní lístky po odkvětu opadavé; nitky tyčinek po jedné nebo obou stranách s křídly nebo zoubky; pouzdra šeslulek dvousemenná.

2. *Alyssum rostratum* STEVEN — tařinka zobánkatá

Alyssum rostratum STEVEN Mém. Acad. Imp. Sci. St. — Pétersbourg, sci. phys. math., 3: 295, 1810. — Syn.: *Alyssum montanum* L. var. *magnum* WILDT Verh. Naturforsch. Ver. Brünn 44: 258, 1906. — *A. transilvanicum* SCHUR sensu WILDT et auct. čechoslov. — *A. wierzbickii* HEUFFEL sensu WILDT et auct. čechoslov. — *A. repens* BAUMG. sensu auct. etiam čechoslov.

Poznámka: Jméno *Alyssum rostratum* je v naší i cizí zahradnické literatuře často synonymizováno se jmény některých pěstovaných druhů, zejména *A. repens* BAUMG., *A. murale* W. et K. a *A. argenteum* ALL. Pravé *A. rostratum* STEVEN však není totožné s žádným z těchto druhů a v zahradách se jako okrasná rostlina vůbec nepěstuje.

Exsikáty: PETRAK Fl. Bohem. Morav. Exs., no 1434. — Extra fines: Fl. Exs. Austro-Hung., no 3270. — Fl. Rom. Exs., no 643 a, b. — MAGNIER Fl. Select. Exs., no 1088. — SCHULTZ Herb. Norm., ser. n., no 1710.

Jednoleté, řídkěji ozimé, šedavě zelené byliny, pokryté přitisklými hvězdovitými chlupy. Lodyha (20–) 25–60 (–70) cm vys., jednoduchá nebo častěji ± větvená. Dolní listy úzce obvejčité kopisťovité, hor. obvejčité až podlouhle kopinaté. Květenství poměrně řídké; květní stopky 7–15 mm dl., přímo odstálé, pokryté jednak více než 10ramennými ± přitisklými hvězdovitými chlupy, jednak (2–) 3–5ramennými šikmo vzhůru odstálými chlupy, jejichž nejdelší ramena jsou mnohem delší než průměr květních stopek; kališní lístky 2,5–3,5 mm dl.; korunní 4,5–6,0 mm dl., sytě žluté. Plodenství značně prodloužené, plodní stopky až 20 mm dl.; šeslulky vejčité okrouhlé až okrouhlé, 2,5–3,5 mm v průměru; čnělka 2–3 mm dl., po celé nebo téměř celé délce hvězdovitě chlupatá. Semena 1,8–2,0 mm dl., blanitý lem 0,3–0,5 mm šir. V–VII. Tf.

2n = 16 (extra fines)

V ČR jen druhotně na železničních náspech mezi stanicemi Kyjov a Vlkov, odkud je dokladována z období 1897–1912. V novější době nebyl výskyt potvrzen a s největší pravděpodobností zanikl; opětovný druhotný výskyt u nás však nelze vyloučit. Ve svém původním areálu zaujímajícím j. a v. Rumunsko, Bulharsko a oblast při s. pobřeží Černého moře roste druh na kamenitých stráních, stepích, v polích a u cest, popř. i na starých zdech. Údaje o jeho druhotném výskytu ve stř. Evropě jsou s výjimkou ČR sporné a málo věrohodné, protože byl mnoha autory zaměňován s jinými druhy.

3. *Alyssum montanum* L. — tařinka horská

Alyssum montanum LINNAEUS Sp. Pl. 650, 1753.

Vytrvalé, 5–25 (–35) cm vys., šedavě nebo šedobělavě zelené byliny s nekvetoucími růžicemi nebo výběžky, s vícehlavým kořenem. Květonosné lodyhy poléhavé, vystoupavé nebo přímé. Listy přízemních růžic podlouhlé nebo obkopinatě kopisťovité, 4–15 mm dl., 2–6 mm šir., lodyžní podlouhle nebo čárkovitě kopisťovité až čárkovité, všechny — podobně jako celá rostlina — pokryté přitisklými 6–25ramennými hvězdovitými chlupy. Květy v jednoduchých hroznech; květní a plodní stopky 4–6 (–8) mm dl., přímo, řidčeji rovnovážně odstálé, zřídka dolů sehnuté; kališní lístky 2,5–3,5 mm dl.; korunní lístky 3,5–6,0 mm dl., světle nebo sytě žluté, na vrcholu ± vykrojené, na rubu popř. i na lici hvězdovitě chlupaté, řidčeji lysé. Šešulky okrouhlé, vejčité okrouhlé nebo šir. eliptické, (2,5–) 3,0–5,5 (–6,0) mm dl.; chlopně hvězdovitě chlupaté; čnělka (1,0–) 2,0–3,5 mm dl., v dol. 1/5–1/3 (–1/2) hvězdovitě chlupatá. Semena v obrysu vejčitá nebo eliptická, 1,2–2,0 mm dl.; křídlatý lem 0,2–0,4 mm šir. (III–) IV–VI (–VII). Hkf.

Rozšíření v ČR: Mapy: M. TOMAN Sborn. Pedag. Fak. Ústí nad Labem, ser. natur., 2: 48, 1973 (Čechy); ŠMARD A XM 1963: map. 10 (Morava); SLÁVÍK FKS 1990: 114.

Celkové rozšíření: Západní a stř. Evropa (k severu přibližně po 54° s. š.), v. Evropa (až do Povolží), Kavkaz, Středozemí. — Mapy: MEUSEL et al. 1965: 183.

Poznámka: Velmi proměnlivý druh, v jehož rámci byla zejména ve starší literatuře popsána řada taxonů. Jejich skutečná hodnota je velmi rozdílná a do značné míry sporná; také jejich vymezení je obtížné, protože příslušné diferenční znaky se často víceméně překrývají a vystupují v různých oblastech areálu druhu v nespočetných kombinacích a s různým stupněm vyhraněnosti. Charakter variability je pravděpodobně také ovlivňován existencí různých cytotypů, ale po této stránce nebyl druh dosud v dostatečné míře studován. Hodnocení variability i samotnou identifikaci popsaných vnitrodruhových

taxonů ztěžují u nás lokální a serpentinikolní typy a zejména rostliny, které patří k přechodným typům mezi subsp. *montanum* a subsp. *gmelinii*.

1a Květonosné lodyhy poléhavé nebo vystoupavé, řidčeji přímé; přízemní listové růžice a sterilní výběžky zpravidla četné; lodyžní listy podlouhle až čárkovitě kopisťovité; korunní lístky (4,0–) 4,5–6,0 mm dl.; nitky delších tyčinek obvykle jen po jedné straně křídlaté. Na skalách a kamenitých místech, zřídka na píscích (a) subsp. *montanum*

b Květonosné lodyhy přímé nebo jen na bázi vystoupavé; přízemní listové růžice a sterilní výběžky chybějí nebo sporé; lodyžní listy čárkovitě kopisťovité nebo čárkovité; korunní lístky 3,5–4,5 mm dl.; nitky delších tyčinek obvykle po obou stranách křídlaté. Pravděpodobně výhradně na píscích (b) subsp. *gmelinii*

(a) subsp. *montanum* — tařinka horská pravá

Tab. 34/1

Syn.: *Alyssum montanum* subsp. *eumontanum* (BAUMGARTNER) HEGI et E. SCHMID in HEGI Ill. Fl. Mitteleur. 4/1: 451, 1919, nom. inval.

Exsikáty: Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 121, 737, 738, 739, 1041, 1042. — PETRAK Fl. Bohem. Morav. Exs., no 634. — Extra fines: Fl. Exs. Austro-Hung., no 592. — SCHULTZ Herb. Norm., no 10.

Květonosné lodyhy poléhavé nebo vystoupavé, zřídka ± přímé, poměrně silné a většinou jednoduché. Přízemní listové růžice a nekvetoucí výběžky zpravidla ± četné; lodyžní listy podlouhle až čárkovitě kopisťovité, obvykle husté a většinou (podobně jako lodyha) hustě hvězdovitě chlupaté. Korunní lístky (4,0–) 4,5–6,0 mm dl.; nitky delších tyčinek obvykle po jedné straně křídlaté. Šešulky ± okrouhlé nebo šir. eliptické, (2,5–) 3,5–6,0 mm dl., čnělka 1–3 mm dl.

2n = 32 (ČR: 16. Znoj.-brn. pah.), 16 (extra fines)

Variabilita: Taxonomicky málo významné jsou odrůdy založené na znacích převážně kvantitativní povahy, tj. var. *argenteum* PODP. (rostliny s hustým, stříbřitě šedavým oděním), var. *serpentinum* PODP. (odění rostlin šedavé, dolní listy podlouhle až podlouhle kopisťovité, horní užší, na lici ± zelenavé, na rubu šedavě zelenavé, květní hrozny řídké a poměrně dlouhé) a var. *macrocarpum* PODP. (šešulky větší, 5,5–6,0 mm dl., tyto velkoplodé populace se zdají být charakteristické pro stepní stráně „Větrníky“ u Letonic). Jako poměrně vyhraněný typ se jeví f. *preissmannii* (HAYEK) MARKGRAF (syn.: *Alyssum preissmannii* HAYEK), charakterizovaná řídkými a řidčeji chlupatými, úzce klínovitě kopisťovitými listy, tenkými plodními stopkami a poměrně malými, 2,5–3,0 mm dl. šešulkami; roste na hadcích u Hrubšic nedaleko Moravského Krumlova a pravděpodobně i jinde na hadcích. Na vápencích Pavlovských kopců převládají populace vyznačující se nižším a přímějším

vzrůstem, sporými nekvetoucími výběžky, užšími listy, tenčími květními a plodními stopkami, menšími, světleji zbarvenými květy se žlutavě zelenavým kalichem a poměrně malými šešulkami (2,5–3,0 mm v průměru); otázka jejich taxonomického hodnocení vyžaduje detailnější studium.

Ekologie a cenologie: Výslunné a skalnaté stráně, zejména v kaňonovitých říčních údolích, řidčeji na suchých stráních s xerothermní vegetací. Těžiště výskytu na mělkých, ± humózních, skalnatých a kamenitých půdách bazických až mírně kyselých podkladů. Zejména v druhově bohatých travinobylinných společenstvech svazu *Alyso-Festucion pallentis*, a především podsvazu *Potentillo arenariae-Festucion pallentis* (diagnostický druh podsvazu a asociace *Alyso montani-Potentilletum arenariae* PREIS 1939). Rovněž ve společenstvech svazů *Helianthemo cani-Festucion pallentis* a *Asplenion serpentini*; řidčeji v rozvolněných společenstvech svazu *Festucion valesiacae*.

Rozšíření v ČR: Převážně v termofytiku (v Čechách zvl. v Českém středohoří, Českém krasu, v dol. Povltaví a v okolí Prahy, na Moravě hlavně v jv. předhůří Českomoravské vrchoviny a na Pavlovských vrších), v mezofytiku (s výjimkou vltavského údolí na j. od Prahy) velmi vzácně. Rozšíření je omezeno jen na kolinní a suprakolinní stupeň (min.: Nelahozaves, ca 210 m; max.: České středohoří a Pavlovské kopce, ca 550 m).

T: 1. Doup. pah. (okolí Kadaně; Mašfův; Brody u Krásného Dvora), 4. Loun.-lab. střed., 7. Středočes. tab. (Nelahozaves; Noutonice u Velkých Přílep; Kováry u Zákolan), 8. Čes. kras, 9. Dol. Povlt., 16. Znoj.-brn. pah., 17b. Pavl. kop., 20. Jihomor. pah. (stráně Větrníky u Letonic). — **M:** 41. Stř. Povlt. (jen okolí Károva, Jarova a Zbraslavi), 45. Verneř. střed. (Děčín), 68. Mor. podh. Vysoč. (Senorady).

Doložené, ale zčásti sporné, zčásti prokazatelně nevhodné lokality (vzniklé pomícháním dokladů nebo jejich mylnou lokalizací, popř. vysazením rostlin v místech ležících mimo oblasti přirozeného rozšíření druhu): Ostružno (okres Klatovy), Čimelice a Cerhonice (okres Písek), Teplá v. od Mariánských Lázní, Lázně Kynžvart, Hory sv. od Lokte, Brenná u České Lípy, Rataje nad Sázavou, Luka nad Jihlavou, Hustopeče, Pustá Polom jv. od Opavy.

Poznámka: Jednoznačné taxonomické hodnocení je obtížné, popř. sporné u rostlin, které kolísají mezi znaky subsp. *montanum* a subsp. *gmelinii*, a jež je nutno považovat za přechodné typy. Tohoto charakteru jsou především rostliny z fyt. o. 11. Stř. Pol. (Hradištko; Poříčany), 12. Dol. Pojiz. (Jizerní Vtelno), 17b. Pavl. kop., 20. Jihomor. pah. (Újezd u Brna).

Celkové rozšíření: Střední a j. Evropa (v detailech nedokonalé známé).

Význam: Jako okrasná rostlina (skalnička) se poměrně vzácně pěstuje v zahradách.

(b) subsp. *gmelinii* (JORD.) HEGI et E. SCHMID
— tařinka horská Gmelinova

Alyssum montanum L. subsp. *gmelinii* (JORDAN) HEGI et E. SCHMID in HEGI Ill. Fl. Mitteleur. 4/1: 451, 1919. — Syn.:

Alyssum gmelinii JORD. Brev. Pl. Nov. 2: 8, 1868. — *A. arenarium* C. C. GMELIN Fl. Bad. 3: 36, 1808, non LOISEL. — *A. montanum* L. var. *angustifolium*, var. *commutatum* et var. *dubium* HEUFFEL Enum. Pl. Banat. 22, 1858.

Exsikáty: Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 33. — Extra fines: BAENITZ Herb. Eur., no 7294. — DORFLER Herb. Norm., no 4209. — Fl. Exs. Reipubl. Social. Českoslov., no 1414. — SCHULTZ Herb. Norm., no 1014.

Květonosné lodyhy přímé nebo jen na bázi vystoupavé, poměrně tenké, někdy pod květenstvím ± větvené. Přízemní listové růžice a nekvetoucí výběžky chybějí nebo sporé. Lodyžní listy čárkovitě kopistovité nebo čárkovité, obvykle ± řidké, většinou řidčeji chlupaté než u předcházejícího poddruhu. Korunní lístky 3,5–4,5 mm dl., většinou světlejší než u předcházejícího poddruhu; nitky delších tyčinek zpravidla po obou stranách křídlaté. Šešulky v obrysu obvejčité okrouhlé, 3–5 mm dl., čnělka 2,0–3,5 mm dl.

$2n = 32$ (extra fines)

Variabilita: Podobně jako u nominálního poddruhu velká, ale omezená na stanovištní ekomorfózy, k nimž patří také var. *argyropsis* PODP. (rostliny s velmi hustým oděním, sterilní výběžky poměrně četné) a var. *wildtii* PODP. (lodyhy až 25 cm vys., plodství řidká, s dl. plodními stopkami).

Ekologie a cenologie: Suché písčiny a světlé písčité bory jak na neutrálních a bazických (vápnitých), tak i kyselých vátých písčích. Provází společenstva svazu *Koelerion glaucae* (popř. některá jiná příbuzná společenstva třídy *Festucetia vaginatae*) a svazů *Corynephorion canescentis* a *Dicrano-Pinion*; řidčeji se vyskytuje také v rozvolněných společenstvech svazu *Festucion valesiacae*.

Rozšíření v ČR: Téměř výhradně v termofytiku (v Čechách především v oblastech s výskytem písků na stř. Labi, dol. Vltavě a dol. Ohří, na Moravě na dol. Dyji a dol. Moravě), v mezofytiku výjimečně (jen v oblasti severočeských pískovců). Planární stupeň; v kolinním a zejména suprakolinním velmi vzácně (max.: Bělá pod Bezdězem, ca 290 m).

T: 5. Terez. kotl. (Doksany; Dolánky; Bohušovice nad Ohří), 7. Středočes. tab. (Nové Dvory; Roudnice nad Labem; Bechlín; Mělník-Mlázice), 11. Stř. Pol. (více lokalit), 17c. Milov.-valt. pah. (Na Mušlově u Sedlece), 18a. Dyj.-svr. úv. (Smolín u Pohořelic; Brod nad Dyjí; Dolní Věstonice, pravděpodobně †), 18b. Dolnomor. úv. (Svatobořice-Mistřín; Mutěnice; Dubňany). — **M:** 52. Ral.-bez. tab. (okolí Bělé pod Bezdězem).

Poznámka: Rozšíření přechodů mezi subsp. *montanum* a subsp. *gmelinii* je uvedeno u předcházejícího poddruhu.

Celkové rozšíření: Střední, v. a zčásti též z. Evropa (na západ do s. Francie).

Sect. 3. *Odontarrhena* (C. A. MEYER) HOOKER fil.

Květenství složený chocholík; kališní lístky po

odkvětu opadavé; nitky tyčinek po jedné nebo obou stranách s křídly nebo zoubky; pouzdra šešulek jednosemenná.

4. *Alyssum murale* W. et K. — tařinka zední

Alyssum murale WALDSTEIN et KITABEL Pl. Rar. Hung. 1:5, 1799. — Syn.: *Alyssum argenteum* hort. et auct. (e. g. VITMAN, BOISS.) non ALL. — *A. rostratum* hort. p. p., non STEVEN. — *A. chalcidicum* hort. p. p., non JANKA.

Exsikáty: Extra fines: Fl. Exs. Austro-Hung., no 3273. — SINTENIS Iter Orient. 1890, no 3124.

Vytrvalé, trsnaté, 25–60 (–70) cm vys. byliny s dlouhými nekvetoucími prýty nebo hustými listovými růžicemi. Lodyha většinou v dol. části větvená; přizemní listy obvejčité nebo obkopinaté kopisťovité, lodyžní obkopinaté až kopinaté, 10–20 mm dl., 3–6 mm šir., všechny na líci šedavě zelené, na rubu bělavé nebo šedavé, podobně jako lodyha ± hustě pokryté hvězdovitými chlupy. Květy v hustém složeném chocholíku; korunní lístky 2,5–3,5 mm dl., sytě žluté. Šešulky v obrysu okrouhle obvejčité, 2,5–5,0 mm dl., 1,5–4,0 mm šir.; chlopně ploché, ale často ± zvlněné, pokryté 6–10 (–13) ramennými chlupy, pod nimiž je povrch chlopní zřetelně viditelný; čnělka (0,5–) 1,0–2,0 mm dl. Semena ca 3 mm dl., křídlatý lem 0,4–0,8 (–1,0) mm šir. VI–VIII (–IX). Hkf.

2n = 16 (extra fines)

Pěstovaná jako ozdobná trvalka v zahradách a v parcích a občas zplaňující: Dolany u Klatov, Švihov u Klatov (hojně na zdech hradu), Praha, Průhonice, Kunětická hora u Pardubic, Sadová u Hradce Králové, Brno, Křtiny jv. od Blanska. Pochází z Balkánského poloostrova a z ostrovů v Egejském moři. Pěstuje se a příležitostně zplaňuje v různých evropských zemích a v Severní Americe, ale v literatuře — zejména zahradnické — se velmi často zaměňuje s podobným druhem *A. argenteum* ALL., které patří rovněž do sekce *Odontarrhena*, u nás se však pěstuje jen ojediněle a nebylo nalezeno zplanělé. Je původní v j. Alpách a od *A. murale* se liší především poněkud většími květy (korunní lístky 3,5–4,0 mm dl.) a 15–25

(–30)ramennými hvězdovitými chlupy, které pokrývají šešulky do té míry souvisle, že pod nimi není povrch chlopní viditelný.

Poznámka 1: Údaje o výskytu druhu *Alyssum desertorum* STAPP (syn.: *A. minimum* WILLD. p. p. non L.; *A. vindobonense* BECK) u Jaroslavic jv. Znojma a u Uherského Hradiště jsou nepochybně mylné. Jsou více než sto let staré, nebyly potvrzeny už ve 2. polovině minulého století a nejsou doloženy. Druh patří do sekce *Alyssum* a vzhledem vzdáleně připomíná *A. alyssoides*, od něhož se kromě znaků uvedených v klíči liší také po odkvětu opadavými kališními lístky a menšími květy (kališní lístky 1,5–2,0 mm dl., korunní lístky 2–3 mm dl.). Roste v jv. části stf. Evropy (Dolní Rakousko, j. Slovensko, Maďarsko, jv. Polsko), v jv. Evropě, jz. a stf. Asii; druhotně také v Severní Americe.

Poznámka 2: *Alyssum simplex* RUDOLPHI J. Bot. (Schrader) 1799/2: 290, 1799 [syn.: *Alyssum minus* (L.) ROTHM., nom. illeg., *Clypeola minor* L. 1756 non L. 1759; *Alyssum campestre* L. 1763 non L. 1759; *A. parviflorum* BIEB.; *A. micranthum* C. A. MEYER; *A. campestre* auct. p. p.] je z 1. poloviny minulého století dokladováno z Prahy a z Kolína; není však zřejmé, zda z volné přírody nebo z kultury. Je původní v jv. Evropě a v jz. Asii.

Alyssum strigosum BANKS et SOLANDER in A. RUSSEL (syn.: *A. micropetalum* FISCHER ex DC.; *A. campestre* auct. p. p.) je známé z Červeného Hrádku u Jirkova. Příslušné rostliny (ze 40. a 50. let minulého století) však pravděpodobně pocházejí ze zahradní kultury a patří vesměs k subsp. *strigosum*, na jejíž znaky se vztahuje náš určovací klíč, a která převládá v areálu druhu (j. Evropa, s. Afrika, jz. Asie).

Z těže lokality jako předcházející druh je z r. 1854 — patrně rovněž ze zahradní kultury — dokladováno *Alyssum hirsutum* BIEB. (syn.: *A. campestre* auct. p. p.). Roste na Balkánském poloostrově, v Malé Asii, na Krymu a v Íránu a údaje o jeho druhotném výskytu ve stf. Evropě jsou — podobně jako u *A. minus* a *A. strigosum* — do značné míry sporné, protože zejména starší autoři tyto tři příbuzné druhy náležitě nerozlišovali a často je označovali významově nejasným jménem *Alyssum campestre*. Všechny tři druhy, zejména *A. hirsutum*, se u nás mohou vyskytovat jako zavlečené.

Poznámka 3: SCHLOSSER (Anleit. Mähr. Gouvern. Pfl. 1843) uvádí od Třebíče a Želetavy *Alyssum alpestre* L., od Hustopečí, Podivína, Šardic a Hodonína *A. tortuosum* WILLD. Tyto údaje jsou prokazatelně mylné; oba druhy (ze sekce *Odontarrhena*) se nikde v ČR autochtonně nevyskytují.

Poznámka 4: Kromě druhu *Alyssum murale* W. et K. popř. *A. argenteum* ALL. se u nás pro ozdobu — zejména jako skalničky — vzácně pěstují některé další druhy; ze sekce *Alyssum* hlavně *A. repens* BAUMG., *A. cuneifolium* TEN., *A. moellendorffianum* ASCHERS., ze sekce *Odontarrhena* především *A. bertolonii* DESV. a *A. alpestre* L.

27. *Lobularia* DESV. — tařicovka*)

Lobularia DESVAUX J. Bot. Appl. 3: 162, 1815, nom. cons. — Syn.: *Alyssum* L. sect. *Lobularia* (DESV.) DC. Regni Veg. Syst. Natur. 2: 318, 1821. — Koniga R. BR. in DENHAM et CLAPPERTON Narr. Trav. Discov. North Centr. Afr. App. 214, 1826.

Lit.: SMEJKAL M. (1956): Noví zástupci československé adventivní květeny. Čas. Slez. Mus., ser. A, 5: 35–39. — DUDLEY T. R. et CULLEN J. (1965): Studies in the Old World Alyseae Hayek. Feddes Repert. 71: 218–228. — SMEJKAL M. (1987): Které „tařice“ se u nás pěstují? Živa 35 (= 73): 4–7.

Jednoleté nebo vytrvalé byliny s přitisklými dvouramennými větvenovitými chlupy. Květy malé, ve ± dl. hroznech; kališní lístky přímo odstálé, opadavé; korunní lístky krátce nehetnaté, bílé (u pěstova-

*) Zpracoval M. Smejkal

Tab. 34: 1 *Alyssum montanum* subsp. *montanum*, 1a – plod, 1b – krycí trichom. – 2 *A. alyssoides*, 2a – plod. – 3 *Aurinia saxatilis* subsp. *arduini*, 3a – plod.

